

با نمایندگان مردم در مجلس نهم

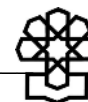
۳۲. محیط کسب و کار

مفاهیم و ارزیابی آن در ایران

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار.....
۲	چکیده.....
۳	مقدمه: منظور از محیط کسب و کار چیست؟.....
۴	محیط کسب و کار از چه زمانی مورد توجه قرار گرفت؟.....
۶	مقایسه راهبرد خصوصی سازی و راهبرد بهبود محیط کسب و کار.....
۷	نتایج نامساعد بودن محیط کسب و کار.....
۸	تجربه های جهانی ارزیابی محیط کسب و کار.....
۱۲	چرا پایش محیط ملی کسب و کار در ایران ضروری است؟.....
۱۳	گزارش های فصلی پایش محیط کسب و کار در ایران.....
۱۸	بهبود محیط کسب و کار در قوانین و مقررات ایران.....
۲۱	قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰.....
۲۲	سامانه بهبود مستمر محیط کسب و کار.....
۲۶	منابع و مأخذ.....

با نمایندگان مردم در مجلس نهم
۳۲. محیط کسب و کار
مفاهیم و ارزیابی آن در ایران

پیشگفتار

جایگاه مجلس شورای اسلامی در مقام «خانه ملت» که «عصاره فضایل مردم» است و در جایگاه مرجع انحصاری قانونگذاری در کشور که صلاحیت نظارت بر امور کشور را هم دارد به قدری والاست که معمار کبیر انقلاب اسلامی خمینی روح الله این جایگاه را در رأس امور دانست.

وظیفه نمایندگی و وظیفه الهی در مقام نمایندگی مردم در نظام اسلامی است و نمایندگان محترم مجلس ضروری است که با علم و عمل به این تکلیف عمل نموده و پاسدار حقوق مردم شریف بوده و در تحقق اهداف انقلاب اسلامی تلاش نمایند.

مهمترین وظیفه مجلس شورای اسلامی و نمایندگان محترم مجلس، قانونگذاری و نظارت بر حسن اجرای قوانین مصوب است. بدیهی است برای کارآمدی و اثربخشی هرچه بیشتر فعالیت‌هایی که در بازه زمانی چهارساله دوره نهم مجلس در این دو عرصه انجام می‌گیرد لازم است تا نمایندگان محترم توجه خود را معطوف به موضوعات و مسائلی نمایند که تأثیر قانونگذاری آنها در نظام اجرایی کشور بادوام و فراگیر بوده و تضمین‌کننده توأمان توسعه و عدالت باشد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در راستای ارائه خدمت به نمایندگان محترم مبادرت به تهیه یک بسته اطلاع‌رسانی در موضوعات مختلف نموده است تا اطلاعات لازم و مورد نیاز اولیه را جهت نمایندگان برگزیده مردم در دوره نهم مجلس تأمین نماید و چنانچه نمایندگان برگزیده در موضوعاتی اطلاعات کمتری را داشته باشند با استفاده از این مجموعه امکان افزایش سطح دانش آنان در این موارد فراهم شود. موضوعاتی که در این سلسله گزارشات انتخاب شده‌اند در موضوعات مختلف حقوقی، سیاسی، اقتصادی، برنامه و بودجه، اجتماعی، زیربنایی، انرژی و صنعت و معدن با همین رویکرد برگزیده و اولویت‌گذاری شده‌اند.

امید است آنچه انتشار یافته و در اختیار قرار گرفته قابل استفاده و مفید باشد و اطلاعات اولیه لازم مورد نیاز را برای نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی فراهم نماید. همچنین امید است دوره نهم مجلس شورای اسلامی با همکاری تمام نهادهای مؤثر در سیاستگذاری و همت نمایندگان

شاهد دوره‌ای پربار و کارآمد از نظام قانونگذاری باشیم که مرضی حضرت حق جل و علا و حضرت بقیه‌الله قرار گیرد.

چکیده

«محیط کسب‌وکار» به مجموعه عواملی گفته می‌شود که در اداره یا عملکرد بنگاه‌ها در یک کشور یا منطقه اثر می‌گذارد، ولی تقریباً خارج از کنترل مدیران این بنگاه‌ها قرار دارند.

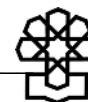
«بهبود محیط کسب‌وکار» سیاستی دارای اولویت نسبت به خصوصی‌سازی محسوب می‌شود. روسیه و چین در پایان قرن گذشته میلادی هر دو با دو رویکرد متفاوت درهای اقتصادشان را به‌سوی بخش خصوصی باز کردند. روسیه سیاست واگذاری بنگاه‌های دولتی به بخش خصوصی را در پیش گرفت، اما چین به‌جای خصوصی‌سازی، محیط کسب‌وکار خود را بهبود داد و برای سرمایه‌گذاران جدید انگیزه و بستر مناسب فراهم کرد. روسیه حدود ۸ سال پس از آغاز خصوصی‌سازی دچار بحران اقتصادی عمیق و فراگیری شد، اما تجربه چین به معجزه اقتصادی بزرگی منجر شده است.

درحال حاضر چندین مؤسسه و نهاد بین‌المللی، مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار را در کشورهای مختلف سنجش و به‌صورت رتبه کشورها اعلام می‌کنند. ایران در این گزارش‌های بین‌المللی اغلب رتبه بسیار بدی به‌دست می‌آورد.

گزارش سهولت کسب‌وکار بانک جهانی، مشهورترین گزارش بین‌المللی از این دست محسوب می‌شود که در سال‌های اخیر از نظر مبانی نظری، روش اجرا و نتایج زیر سؤال رفته است.

بهبود محیط کسب‌وکار به معنای کاهش رتبه ایران در رتبه‌بندی‌های گزارش‌های بین‌المللی کسب‌وکار نیست.

از آنجایی که گزارش‌های بین‌المللی محیط کسب‌وکار درباره ایران اغلب از واقعیت‌های کف بازار ایران ناشی نشده‌اند و به مسائل اصلی تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران در ایران نمی‌پردازند، لازم است مؤلفه‌های ملی محیط کسب‌وکار در ایران شناسایی و سنجش شوند. گروه مطالعات محیط کسب‌وکار در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با همکاری بیش از ۲۵۰ تشکل اقتصادی سراسر کشور هر سه ما یک‌بار، ۲۲ مؤلفه ملی محیط کسب‌وکار را پایش و نتیجه را برای اطلاع نمایندگان مجلس شورای اسلامی اعلام می‌کند. نتایج چهار دوره این مطالعات فصلی نشان می‌دهد مشکل اصلی تولیدکنندگان ایرانی، دیگر مسائل زیرساختی نظیر راه و برق نیست، بلکه مسائل نهادی و نرم‌افزاری توسعه است نظیر ناکارآمدی نظام بانکی در تأمین مالی تولید و نیز فقدان تضمین‌های حقوق مالکیت.

مقدمه: منظور از محیط کسب و کار چیست؟

محیط کسب و کار مجموعه عواملی است که بر عملکرد یا اداره بنگاه‌های اقتصادی در منطقه یک مؤثر هستند، اما خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها قرار دارند. عواملی نظیر قوانین و مقررات، میزان بارندگی، فرهنگ کاری در یک منطقه و... .

مؤلفه‌های محیط کسب و کار در کشورها و مناطق جغرافیایی گوناگون، در هر رشته کاری و نیز در طول زمان متفاوت هستند.

مثال از تفاوت مؤلفه‌های محیط کسب و کار در مناطق جغرافیایی مختلف:

«تشکیل پدیده ریزگرد» در عملکرد یا اداره بنگاه‌های خوزستان و ایلام اثر دارد و در این استان‌ها مؤلفه محیط کسب و کار محسوب می‌شود، اما در استان‌های شمالی و شرقی کشور، مؤلفه محیط کسب و کار محسوب نمی‌شود.

مثال از تفاوت مؤلفه‌های محیط کسب و کار در رشته‌های کاری مختلف:

«میزان بارش باران» برای تولیدکنندگان گندم دیم یک مؤلفه بسیار مهم محیط کسب و کار است، اما برای تولیدکنندگان خودرو، مؤلفه محیط کسب و کار نیست.

مثال از تفاوت مؤلفه‌های محیط کسب و کار در طول زمان:

ده سال پیش، «پهنای خطوط اینترنت» در صنعت بانکداری مؤلفه محیط کسب و کار محسوب نمی‌شد، اما امروزه محسوب می‌شود.

لازم به یادآوری است محیط کسب و کار از منظر کلان و خرد و یا به عبارتی ملی و بنگاهی تفاوت‌هایی دارد. در کتاب‌های مدیریت، عمدتاً محیط کسب و کار برای یک بنگاه بررسی می‌شود، اما تعریف ارائه شده در ابتدای این گزارش، تعریفی در سطح منطقه‌ای، رشته کاری و نیز ملی است و مجموع همه مؤلفه‌های برون‌زای مؤثر در اداره همه بنگاه‌های فعال در یک منطقه یا کشور یا رشته کاری را دربرمی‌گیرد. بدیهی است «مؤلفه‌های ملی محیط کسب و کار» برای یک کشور، آن دسته از مؤلفه‌ها هستند که به‌طور مشترک عملکرد و اداره همه بنگاه‌ها در آن کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهند و خارج از کنترل مدیران این بنگاه‌ها هستند. مانند امنیت، قانون کار و تعطیلات رسمی، اما مؤلفه‌ای مانند میزان بارندگی که فقط بر عملکرد و اداره بنگاه‌ها در برخی رشته‌های کاری مؤثر هستند، مؤلفه ملی محیط کسب و کار محسوب نمی‌شوند. به عبارت دیگر، محیط کسب و کار را می‌توان در سطوح بنگاه، بازار، منطقه، استان، ملی و بین‌المللی تعریف کرد.

مؤلفه‌های برون‌زا در اداره شرکت‌ها که در کتاب‌های مدیریت و به‌ویژه مدیریت راهبردی

مورد بررسی قرار می‌گیرند، معمولاً با چهار فاکتور یا دسته اقتصادی، سیاسی، فنی و اجتماعی (PEST)^۱ تقسیم‌بندی می‌شوند.

مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار، علاوه بر تقسیم‌بندی متعارف، (مؤلفه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی) به دودسته اصلی دیگر نیز تقسیم می‌شوند:

۱. مؤلفه‌های ناشی از رفتار حکومت: نظیر ثبات سیاست‌ها، نرخ مالیات‌ها، تعرفه‌ها، میزان فساد کارگزاران حکومتی و ... ،

۲. مؤلفه‌های ناشی از کیفیت بازار: نظیر مهارت نیروی انسانی، دسترسی به زمین، خدمات زیربنایی و ... .

محیط کسب‌وکار از چه زمانی مورد توجه قرار گرفت؟

تا اواسط دهه ۱۹۹۰ میلادی، توصیه‌های بانک جهانی و اصطلاحاً «اجماع واشنگتنی»^۲ به کشورهای درحال توسعه، موفق و کارآمد تلقی می‌شد.

منظور از اجماع واشنگتنی، مجموعه توصیه‌هایی است که دو نهاد اقتصادی بین‌المللی مستقر در واشنگتن یعنی بانک جهانی (WB) و صندوق بین‌المللی پول (IMF) به کشورها برای رسیدن به توسعه اقتصادی ارائه می‌کنند. محورهای اصلی این توصیه‌ها عبارتند از: سپردن اقتصاد به نیروهای بازار آزاد، بازبودن به روی جهان، کاهش حجم دولت، خصوصی‌سازی و انضباط اقتصاد کلان.

این سیاست‌ها تا دهه ۱۹۹۰ میلادی در برخی از کشورهای درحال توسعه اجرا شده و موفق تلقی می‌شد، اما از میانه این دهه، به تدریج برخی از کشورهای شاگرد اول بانک جهانی در ایجاد اصلاحات اقتصادی دچار بحران شدند^۳ مکزیک در سال ۱۹۹۵، کشورهای شرق آسیا در ۱۹۹۷ و آرژانتین و روسیه در سال ۲۰۰۰ میلادی نمونه‌هایی از این بحران‌های غیرمنتظره را شاهد بوده‌اند.

در آن زمان سؤال مهمی که توجه محافل اقتصادی را به خود جلب کرد این بود که با وجودی که این کشورها رهنمودهای بانک جهانی را به دقت اجرا کرده بودند، چرا دچار بحران اقتصادی شدند؟

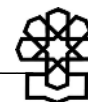
از میان تلاش‌های علمی برای یافتن پاسخ این معمای بزرگ، دو پاسخ برجسته‌تر بود. هر دو به‌طور غیرمستقیم تقریباً به یک مفهوم اشاره داشت. مفهومی که بعدها «محیط کسب‌وکار» نام گرفت.

پاسخ اول را پرفسور جوزف «استیگلیتز» استاد دانشگاه کلمبیا و اقتصاددان ارشد بانک جهانی در سال‌های ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰ ارائه داد. استیگلیتز در مقاله «اصلاحات به کجا می‌رود» با مقایسه

1. Political, Economical, Social and Technological (PEST)

2. Washington Coalitions

۳. تارو، ۱۳۷۴، ص ۲۸۰.

حرکت دو اقتصاد بزرگ بلوک شرق یعنی چین و روسیه به سوی اقتصاد مبتنی بر عمل بخش خصوصی نشان داد تجربه روسی حضور بخش خصوصی در اقتصاد، «واگذاری سریع بنگاه‌های دولتی» به ارث رسیده از شوروی سابق به داوطلبان خریداری این بنگاه‌ها بود.

این روند که پس از فروپاشی شوروی از سال ۱۹۹۱ آغاز شد، سهم بخش خصوصی در اقتصاد روسیه را تا سال ۲۰۰۴ به ۸۰ درصد رساند، اما در همین مدت تعداد فقرا نیز ۵ برابر شد و به بحران اقتصادی سال ۲۰۰۰ انجامید. در مقابل جمهوری خلق چین، به جای «واگذاری بنگاه‌های دولتی به بخش خصوصی»، راهبرد «زمینه‌سازی برای سرمایه‌گذاری جدید بخش خصوصی» و تولد بنگاه‌های جدید را برگزید و نتیجه آنکه طی سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۴، سهم بخش خصوصی از اقتصاد چین به ۷۰ درصد رسید و ۵۰۰ میلیون چینی از زیر خط فقر نجات یافتند.^۱

استیگلیتز روش چینی حرکت به سمت بخش خصوصی را «خصوصی‌سازی از پایین» نامید و نشان داد کشورهایی که بدون توجه به اقتضائات بومی اقتصاد خود، توصیه‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول (اجماع واشنگتنی) را اجرا کرده‌اند، به بحران و یا حداقل ناکامی اقتصادی رسیده‌اند.^۲ دومین پاسخ درخشان به این معما که چرا کشورهای پیشرو در اجرای توصیه‌های اجماع واشنگتنی دچار بحران اقتصادی شدند را محقق پرویی «هرناندو دسوتو» ارائه کرد.

دسوتو با تدوین نتایج پژوهش‌های میدانی گسترده‌اش در دو کتاب «راهی دیگر» و «راز سرمایه»، به این نتیجه رسید که برخلاف تصور رایج در اجماع واشنگتنی،^۳ مشکل اصلی کشورهای درحال توسعه و توسعه نیافته، کمبود سرمایه نیست، بلکه فقدان «تضمین‌های حقوق مالکیت» است. دسوتو نشان داد که در پرو و دیگر کشورهای به ظاهر فقیر، مردم میل به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار دارند، اما به دلیل فقدان حمایت از حقوق مالکیت، ناچارند در اقتصاد غیررسمی و زیرزمینی فعالیت کنند در نتیجه از «منافع رسمی بودن» نظیر شرکت در نمایشگاه‌های تجاری، دریافت وام و... محروم هستند و نمی‌توانند کسب‌وکارهایشان را توسعه دهند و یا حتی محصولشان را در یک بازار معتبر عرضه کنند.

۱. استیگلیتز، ص ۱۳۵.

۲. برای مطالعه دقیق‌تر آرای استیگلیتز در این موضوع دو مقاله «اصلاحات به کجا می‌رود» و نیز «بازار بیشتر و اهداف گسترده‌تر، حرکت به سوی اجماع پساواشنگتنی» در مجموعه «حکمرانی خوب بنیان توسعه»، انتشارات مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۳، را ملاحظه کنید.

۳. دسوتو برخلاف استیگلیتز به اجماع واشنگتنی حمله نمی‌کند. از نظر مشرب فکری، او یک لیبرال محسوب می‌شود، لیبرالی که به مسائل طبقات فقیر و فرودست علاقمند است و راه نجات فقرا را آموزه‌های لیبرالیسم می‌داند. شاید گرایش شدید دسوتو به لیبرالیسم اقتصادی ناشی از دشمنان پر قدرت پرویی‌اش باشد، جنبش «راه درخشان» که تا دهه ۱۹۹۰ برای برقراری حکومت چپی در این کشور آمریکایی جنوبی دست به اسلحه بردند. دسوتو با عقاید جنبش «راه درخشان» به مبارزه پرداخت و حتی برای تقابل با نام آن گروه چپ‌گرا، کتاب اصلی خود را «راهی دیگر» نام نهاد. تلاش‌های دسوتو در برای مقابله با افکار چپ‌گرای جنبش «راه درخشان» چنان مؤثر بود که این جنبش در سال‌های ۱۹۹۱ و ۱۹۹۲ دوبار دفتر دسوتو در لیما را هدف حملات تروریستی قرار داد.

دسوتو همچنین نشان داد «اقتصاد آمریکا از زمانی رشد مستمر و بلندمدت یافت که نهادهای داری‌اش کامل شد و توانست شخصیت حقوقی «عامل اقتصادی» را ثبت و از مال و حقوق او حمایت کند.^۱ در سال‌های اخیر، رهبران کشورهای مختلف هراندو دسوتو را برای مشورت به ملاقات طلبیده‌اند. مهمترین پیام دسوتو برای کشورهای درحال توسعه این بوده است که تلاش کنید نهادهای لازم برای توسعه، به‌خصوص مهمترین آن یعنی نهاد حمایت از حقوق مالکیت^۲ را تقویت کنید و تولیدکنندگان را تشویق کنید از بخش غیررسمی خارج شوند و در بخش رسمی اقتصاد فعالیت کنند.

مقایسه راهبرد خصوصی‌سازی و راهبرد بهبود محیط کسب‌وکار

با استفاده از نظرات استیگلیتز و دسوتو درباره «خصوصی‌سازی» و «بهبود محیط کسب‌وکار»، می‌توان نتایج این دو راهبرد اقتصادی را مقایسه کرد:

جدول ۱. مقایسه آثار دو الگوی افزایش نقش بخش خصوصی در اقتصاد

سیاست واگذاری بنگاه‌های دولتی (الگوی روسی)	سیاست بهبود محیط کسب‌وکار (الگوی چینی)
احتمالاً تنش‌های کارگری ایجاد می‌کند	-
می‌تواند انحصارات اقتصادی را تداوم دهد (مانند واگذاری شرکت مخابرات ایران)	رقابت‌پذیری را رشد می‌دهد
در کوتاه‌مدت می‌تواند باعث رشد بیکاری شود	در کوتاه‌مدت و بلندمدت اشتغال را رشد می‌دهد
شاغلان شرکت‌های در معرض واگذاری را نگران می‌کند	-
کارآفرینان را درگیر اداره شرکت‌های دولتی با ساختارهای اساساً معیوب می‌کند	شرکت‌های جدید با فناوری و ساختار نو ایجاد می‌کند

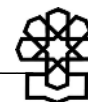
در سال ۱۳۸۵ زمانی که در اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، دولت تصمیم گرفت سهام «فولاد مبارکه» را در بورس تهران عرضه و این شرکت را به بخش خصوصی واگذار کند، رئیس وقت سازمان خصوصی‌سازی با اشاره به بزرگی فولاد مبارکه و حجم نسبتاً کم بورس تهران در آن سال گفت: «واگذاری سهام فولاد مبارکه در بورس تهران مانند رها کردن نهنگ در حوض است».^۳

تجربه حرکت به‌سوی نقش‌آفرینی بخش خصوصی در اقتصادهای روسیه و چین، درباره

۱. دسوتو، راز سرمایه، ص ۱۵۴.

۲. منظور از نهادهای تضمین حقوق مالکیت، به‌طور کلی کلانتری‌ها و داسراها هستند.

۳. خبرگزاری‌ها، ۱۵ اسفندماه ۱۳۸۵.

واگذاری شرکت‌های بزرگ نظیر فولاد مبارکه نتیجه مهمی برای اقتصاد ایران ارائه می‌دهد: دولت به جای اینکه همت و دغدغه خود را صرف رهاسازی نهنگ (فولاد مبارکه و دیگر شرکت‌های دولتی بزرگ) در حوض (بورس تهران) کند، بهتر است سیاست اصلی خود را بر پالایش و تصفیه آب درون حوض متمرکز کند (محیط کسب‌وکار را سالم کند) تا هزاران ماهی متولد شده در این حوض (شرکت‌های کوچک تازه تأسیس) بتوانند بزرگ شوند و هریک به تدریج نهنگی شوند و ظرفیت حوض را به‌طور طبیعی بزرگ و بزرگ‌تر کنند. دقیقاً همان کاری که چین انجام داد یعنی به‌جای فروش شرکت‌های بزرگ دولتی، محیط کسب‌وکار را مناسب کرد تا سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی مقرون به صرفه و جذاب شود. نتیجه آنکه با بهبود محیط کسب‌وکار در چین هزاران شرکت جدید در این کشور تأسیس شد و این شرکت‌ها میلیون‌ها شغل ایجاد کردند و ظرفیت اقتصاد چین را طی دو دهه بسیار بیشتر از ظرفیت اقتصاد دولتی دهه ۱۹۸۰ این کشور توسعه دادند.

نتایج نامساعد بودن محیط کسب‌وکار

برای آگاهی از نتایج نامساعد بودن محیط کسب‌وکار، لازم است در ابتدا ویژگی‌های یک محیط کسب‌وکار نامساعد را بشناسیم. محیط کسب‌وکار نامساعد دارای ویژگی‌های تقریباً شناخته شده‌ای است. آنچه محافل و منابع موجود بر روی آن اجماع دارند تقریباً از این قرار است:

۱. ریسک بالای فعالیت اقتصادی: احتمال تغییر ناگهانی و غیرقابل پیش‌بینی مقررات، قیمت‌ها، رویه‌ها و شرایط کسب‌وکار و در نتیجه فرار سرمایه‌ها و کاهش سرمایه‌گذاری و اشتغال،
۲. فقدان ضمانت‌های حقوق مالکیت: ناکارآمدی یا فساد کلانتری‌ها و دادسراها به‌طوری که افراد مالباخته انگیزه و تمایلی برای پیگیری قضایی و شکایت از طرف کلاهبردار یا بی‌تعهد به وعده و قرارداد، نداشته باشند.
۳. مقررات و قوانین ضدتولیدی و پیچیده و اقتصاد زیرزمینی گسترده: به دلیل قوانین و مقررات بسیار سخت و پیچیده برای فعالیت رسمی، شرکت‌ها ترجیح می‌دهند به‌طور غیررسمی فعالیت کنند و به زیرزمین پناه ببرند. در اقتصاد غیررسمی و زیرزمینی شده، سیاست‌های مالی (مالیات و یارانه‌ها) تقریباً از کار می‌افتند، فرار مالیاتی و قاچاق گسترش می‌یابد، تولیدکننده‌ها نمی‌توانند بزرگ شوند و نمی‌توانند از صرفه‌های مقیاس استفاده کنند و در نتیجه نسبت به رقبای خارجی خود قیمت تمام شده محصولاتشان بالاتر خواهد رفت و نیز نمی‌توانند از منافع رسمی بودن نظیر شرکت در نمایشگاه، دریافت وام و... بهره‌مند شوند.
۴. فقدان رقابت و وجود درجات بالایی از انحصار: رانت‌های گسترده از طریق منع ورود

فعالان اقتصادی بالقوه به بازارها اعمال می‌شود و حاشیه سود بالا نصیب انحصارگران می‌کند، قیمت به نفع عرضه‌کنندگان انحصاری در بازار افزایش و کیفیت محصولات و خدمات عرضه شده کاهش می‌یابد بدون کاهش رضایت مصرف‌کنندگان از دیگر نتایج این وضعیت است.

۵. فقدان و یا عدم کارآیی نهادها و بسترهای لازم برای تأسیس و اداره مطلوب بنگاه‌ها: از جمله فقدان بازار سرمایه، ضعف گمرک و نظام ناسالم تجارت خارجی و در نتیجه وفور کالاهای قاچاق، فقدان سلامت اداری دستگاه‌های حکومتی، قوانین نامناسب گمرکی، مالیاتی، کار و تأمین اجتماعی و ... .

۶. وجود فرهنگ نامناسب برای تولید و سرمایه‌گذاری: نظیر تعطیلات زیاد روزهای کاری، فرار گسترده از کار در محیط‌های کاری، میل به خرید کالاهای خارجی، میل به پس‌انداز کم در مردم و ... .

۷. فقدان و یا ناکارآمدی زیرساخت‌های حمل‌ونقل، ارتباطات، انرژی: نتیجه این حالت، مقرون به صرفه نبودن سرمایه‌گذاری و نیز مشکلات فراوان برای رساندن محصول تولیدی به بازار و عرضه به مصرف‌کنندگان است.

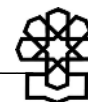
با در پیش گرفتن راهبرد و سیاست «بهبود محیط کسب‌وکار»، یعنی افزایش ضمانت‌های حقوق مالکیت، ایجاد رقابت و مقابله با انحصار، بهبود فرهنگ مصرفی و کاری به نفع تولید، بهبود زیرساخت‌های لازم برای تولید و سالم و کارآمدسازی نهادهای مالی - اداری ناظر به تولید؛ انتظار می‌رود سرمایه‌گذاری و اشتغال افزایش یابد، فرار مالیاتی و قاچاق کمتر شود، اقتصاد شفاف‌تر و رقابتی‌تر شود، قیمت تمام شده محصولات کاهش یابد و مصرف‌کنندگان از مزایای بازارهای رقابتی بهره‌مند گردند.

تجربه‌های جهانی ارزیابی محیط کسب‌وکار

در سال‌های اخیر محافل علمی و اقتصادی بین‌المللی به اهمیت و ضرورت «بهبود محیط کسب‌وکار» از جمله ایجاد رقابت و آزادی اقتصادی، گسترش حقوق مالکیت و ... ، توجه زیادی اعمال می‌کنند. از اواخر قرن گذشته تجربیات مختلفی برای اندازه‌گیری و ارزیابی مؤلفه‌های مختلف محیط کسب‌وکار آغاز شده است.

گروه بانک جهانی^۱ مجمع جهانی اقتصاد^۲ و واحد اطلاعات مؤسسه اکونومیست^۳ از پیش‌تازان

1. World Bank Group
2. World Economic Froum
3. Economist Entelligence Unit

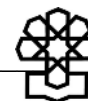
ارزیابی مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار در کشورهای مختلف بوده‌اند. ارزیابی محیط کسب‌وکار معمولاً مبتنی بر نظرخواهی از فعالان کسب‌وکار انجام می‌شود، یعنی استعلام از کسانی که بنگاه‌های اقتصادی را اداره می‌کنند و براساس تعریف «محیط کسب‌وکار»، با عوامل برون‌زای مؤثر بر اداره و عملکرد بنگاه‌ها مستقیماً در ارتباط هستند.

علاوه بر نظرخواهی و «احساس‌سنجی»، مطالعات پایش محیط کسب‌وکار معمولاً از داده‌های آماری و سنجش‌پذیر نیز برای این ارزیابی‌ها استفاده می‌کنند و شاخص‌هایی به‌صورت تلفیقی از نظرات فعالان اقتصادی و داده‌های آماری، معرفی شده است.

مشهورترین مطالعات و ارزیابی‌های بین‌المللی از محیط کسب‌وکار در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. مقایسه مهمترین پایش‌ها و ارزیابی‌های بین‌المللی محیط کسب‌وکار

نام گزارش یا شاخص	ارائه‌دهنده	رویکرد گزارش	سابقه از	تعداد نماگرها	رتبه ایران در آخرین سال بررسی	رابط در ایران یا نحوه پیمایش
انجام کسب‌وکار DB	بانک جهانی	ایجاد بنگاه‌ها	۲۰۰۲	۱۰ نماگر اصلی	۱۴۴ از ۱۸۳ کشور در ۲۰۱۲	سازمان سرمایه‌گذاری خارجی وزارت امور اقتصادی و دارایی
گزارش بنگاه‌ها (ES)	بانک جهانی	مشکلات اداره بنگاه‌ها		۶ نماگر اصلی	برای ایران انجام نمی‌شود	-
گزارش رقابت‌پذیری جهانی (GCR)	مجمع جهانی اقتصاد (WEF)	رقابت‌پذیری اقتصادها	۱۹۷۹	۱۲ نماگر اصلی و ۱۱۲ نماگر فرعی	۶۲ از ۱۴۲ کشور در ۲۰۱۱-۲۰۱۲	اتاق بازرگانی صنایع و معادن ایران
آزادی اقتصادی	بنیاد هریتیج و نشریه وال‌استریت جورنال	امنیت و آزادی اقتصادی	۱۹۹۵	۱۰ نماگر و ۵۰ متغیر	۱۶۸ از ۱۷۹ کشور در ۲۰۰۹	نظرخواهی از چند وکیل و تاجر
آزادی اقتصاد	مؤسسه فریزر	آزادی اقتصادی و کیفیت مقررات	۱۹۹۷	۸ نماگر اصلی ۴۲ فرعی	۱۰۷ از ۱۴۱ کشور در ۲۰۰۸	نظرخواهی از چند وکیل و تاجر
دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM)	مدرسه کسب‌وکار لندن (LBS) و کالج بابسون	ارزیابی کارآفرینی	۱۹۹۹	۱۶ نماگر کارآفرینی و ۱۶ نماگر محیط کسب‌وکار	رتبه کشورها را با شاخص‌های متنوعی می‌سنجد	دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران با حمایت وزارت کار و شهرداری تهران
پیش‌بینی کسب‌وکار	مؤسسه بیزنس مانیاتور اینترنشنال (BMI)	سنجش ریسک اقتصادی استفاده از SWOT	۱۹۸۴	-	-	نظرخواهی از چند وکیل و تاجر
شاخص محیط کسب‌وکار	واحد اطلاعات مؤسسه اکونومیست (EIU)	ریسک سرمایه‌گذاری	۲۰۰۲	۱۰ نماگر	۸۲ از ۸۲ کشور در ۲۰۱۱	کارشناسان اقتصادی EIU
شاخص بین‌المللی حقوق مالکیت (IRPI)	سازمان اتحاد حقوق مالکیت	تضمین‌های حقوق مالکیت	۲۰۰۷	همه مؤلفه‌های اصلی محیط حقوقی، حقوق مالکیت فیزیکی و حقوق مالکیت فکری	۱۰۹ از ۱۲۹ کشور در ۲۰۱۱	-

چنانچه جدول ۲ نشان می‌دهد، هریک از گزارش‌ها و مطالعات بین‌المللی در ارزیابی محیط کسب‌وکار، از رویکرد و زاویه‌ای خاص به این مقوله پرداخته‌اند. مشهورترین این گزارش‌ها در کشورما، گزارش انجام کسب‌وکار^۱ است که از سال ۲۰۰۳ به‌طور سالانه توسط گروه بانک جهانی منتشر می‌شود.

گزارش انجام کسب‌وکار، درحال حاضر ۱۱ نماگر از تشکیل تا پایان عمر شرکت‌ها را در ۱۸۳ کشور براساس هزینه، زمان و تعداد مراحل انجام کسب‌وکار اندازه‌گیری می‌کند و نتیجه را به‌صورت رتبه هر کشور در هر نماگر و رتبه کلی کشور ارائه می‌دهد. رتبه ایران در دو سال در این گزارش به شرح جدول ۳ بوده است.

جدول ۳. رتبه ایران در شاخص سهولت انجام کسب‌وکار و نماگرهای تشکیل‌دهنده آن

عنوان شاخص و نماگرها	سال ۲۰۱۱ (از ۱۸۳ کشور)	سال ۲۰۱۲ (از ۱۸۳ کشور)
سهولت انجام کسب‌وکار	۱۴۰	۱۴۴
راه‌اندازی کسب‌وکار	۴۳	۵۳
دریافت مجوزها	۱۶۲	۱۶۴
اخذ انشعاب برق	۱۶۳	۱۶۲
ثبت مالکیت	۱۵۹	۱۶۳
دریافت اعتبار	۹۶	۹۸
حمایت از سرمایه‌گذاران	۱۶۶	۱۶۶
پرداخت مالیات	۱۱۸	۱۲۶
تجارت برون‌مرزی	۱۳۱	۱۳۸
اجرای قراردادهای	۴۸	۵۰
خاتمه کسب‌وکار	۱۱۷	۱۱۸

مأخذ: گزارش انجام کسب‌وکار ویژه ایران، ۲۰۱۲.

مزیت مهم گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی این است که به رهنمود مشخصی منتهی می‌شود: کاستن هزینه‌ها یا مراحل یا زمان راه‌اندازی و ساماندهی امور کسب‌وکار. با این حال، این گزارش‌ها در سال‌های اخیر با نقدهای علمی جدی روبرو شده است. مشهورترین این نقدها عبارتند از:

۱. گزارش سهولت کسب‌وکار براساس این پیش‌فرض نادرست بنا شده که در همه کشورها قوانین به‌طور کامل اجرا می‌شوند و خوب بودن قانون به معنی خوب بودن محیط کسب‌وکار است.
۲. فرض نادرست دیگر این رتبه‌بندی این است که کشورها هرچقدر قوانین ناظر بر کسب‌وکار

را کمتر کنند بهتر است حال آنکه بهترین کشورها از نظر محیط کسب‌وکار الزاماً کم‌قانون‌ترین کشورها نیستند و اصولاً بی‌قانونی ایدئال نیست، بلکه داشتن قانون خوب و دارای ضمانت اجرای کافی، ایدئال است.

۳. گزارش‌های انجام کسب‌وکار بانک جهانی به اقتضائات بومی و ملی، فرهنگی، اقلیمی و... کشورها توجهی ندارد و برای همه کشورها نسخه واحدی عرضه می‌کند.

۴. برخی از مؤلفه‌های مهم و فراگیر محیط کسب‌وکار نظیر مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی، ناامنی سیاسی، بی‌ثباتی در قوانین و مقررات و... در این گزارش‌ها ملاحظه نشده است.

۵. رتبه‌بندی‌های گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی کشورهای جهان سوم را از اصلاحات اساسی اقتصادی باز می‌دارد و آنها را به سمت عددسازی و کاهش رتبه در این گزارش هدایت می‌کند ضمن اینکه برخی مطالعات تجربی و میدانی، صحت اطلاعات و رتبه‌بندی‌های این گزارش را تأیید نمی‌کنند.^۱

چرا پایش محیط ملی کسب‌وکار در ایران ضروری است؟

برخی کارشناسان و حتی مسئولان و سیاستگذاران کشورمان، برای گزارش‌های انجام کسب‌وکار بانک جهانی، اهمیت زیادی قائل هستند و تصور می‌کنند بهبود محیط کسب‌وکار به معنی کاهش رتبه ایران در این گزارش است. حال آنکه این گزارش‌ها در سال‌های اخیر هم از نظر مبانی نظری و هم روش اجرا زیر سؤال رفته‌اند. علاوه بر این، کاهش رتبه در گزارش بانک جهانی الزاماً به معنی بهبود محیط کسب‌وکار در ایران نیست، چه بسا ممکن است رتبه ایران در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی کاهش هم پیدا کند، اما وضع واقعی محیط کسب‌وکار بهتر نشود، زیرا مؤلفه‌های این گزارش بعضاً مسئله اصلی فعالان اقتصادی در ایران نیستند و تولیدکنندگان ایرانی با مسائلی خاص کشور ما روبرو هستند. مسائلی که اساساً در گزارش انجام کسب‌وکار بانک جهانی وجود ندارد. مسائلی نظیر تحریم‌های بین‌المللی، تغییر ناگهانی مقررات ناظر به کسب‌وکار، قانون کار بسیار غیرمنعطف برای مدیریت منابع انسانی، تعطیلات زیاد و ناگهانی روزهای کاری و...

به همین دلیل، مطالعه و پایش مؤلفه‌های ملی محیط کسب‌وکار در ایران و گزارش آن به سیاستگذاران در قوای سه‌گانه ضرورت زیادی دارد.

گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب‌وکار در ایران

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی از پاییز سال ۱۳۸۸ گروه مطالعات محیط کسب‌وکار را تأسیس کرد. این گروه مطالعاتی با هدف ارائه گزارش‌های مستمر به نمایندگان از وضعیت محیط کسب‌وکار در سراسر کشور، مجموعه مطالعاتی مبتنی بر «احساس‌سنجی» فعالان کسب‌وکار سراسر کشور تعریف کرد. از آنجا که بخش نامعلومی از اقتصاد ایران غیررسمی است و فعالان اقتصادی معمولاً به پرسشنامه‌های مربوط به کسب‌وکار با محافظه‌کاری پاسخ می‌دهند در این مطالعه از «تشکل‌های اقتصادی» به جای «فعالان اقتصادی» استفاده و فرض شده تشکل‌های اقتصادی برآیند نظر اعضای خود را در پرسشنامه‌های این مطالعه ارائه می‌کنند. برای یافتن مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار در ایران، ابتدا در طی بهار ۱۳۸۹ با انجام یک پیمایش به روش دلفی با مشارکت ۵ تشکل اقتصادی سراسری اتاق بازرگانی صنایع و معادن، انجمن مدیران صنایع، خانه صنعت و معدن، کانون عالی کارفرمایان و خانه کشاورز طی ۳ مرحله انجام شد و در نهایت، ۲۲ مؤلفه ملی محیط کسب‌وکار به دست آمد. سپس در یک پرسشنامه از تمام تشکل‌های اقتصادی سراسر کشور به طور فصلی خواسته شد هریک از این ۲۲ مؤلفه را ارزیابی کنند و به آنها از نمره ۱ تا ۱۰ بدهند. نمره ۱ برای مؤلفه‌ای که در اداره بنگاه‌های آن تشکل اخلاص خاصی ایجاد نکرده باشند و نمره ۱۰ برای مؤلفه‌ای که اداره بنگاه‌های آن تشکل را به حدی مشکل کرده باشد که بنگاه‌ها به حالت تعطیل یا ورشکستگی درآمده باشند.

این مطالعه تحت نظر دو عضو هیئت علمی گروه‌های آمار دانشگاه‌های تهران انجام شد و برای استنتاج نتایج حاصله از هر پیمایش فصلی، از عده‌ای از صاحب‌نظران اقتصادی به‌عنوان مشاور علمی مطالعه استفاده شده است.

جدول ۴، نتایج چهار پیمایش فصلی از این مطالعه طی پاییز ۱۳۸۹ تا تابستان ۱۳۹۰ را نشان می‌دهد.

جدول ۴. ارزیابی تشکلهای اقتصادی از مؤلفه‌های ملی محیط کسب‌وکار ایران در چهار دوره پیمایش فصلی^۱

تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۰		زمستان ۱۳۸۹		پاییز ۱۳۸۹		تعداد تشکلهای اقتصادی مشارکت‌کننده در مطالعه مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار (به ترتیب حروف الفبا)
رتبه	ارزیابی	رتبه	ارزیابی	رتبه	ارزیابی	رتبه	ارزیابی	
۲۷۴		۲۳۹		۱۹۷		۱۹۰		تعداد تشکلهای اقتصادی مشارکت‌کننده در مطالعه
۱۶	۴/۸	۱۱	۵/۹۸	۱۴	۶/۱۸	۱۲	۶/۵۹	اموال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان
۱۳	۵/۳۶	۱۵	۵/۵۸	۸	۶/۵۸	۱۴	۶/۵۳	برگشت چک‌های مشتریان و همکاران
۲	۷/۲۱	۵	۶/۵۶	۵	۷/۱۱	۶	۷/۳۶	بی‌تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران
۳	۶/۷۴	۳	۶/۹۱	۴	۶/۹۸	۵	۷/۲۶	بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه
۱۰	۵/۹۲	۱۳	۵/۸۳	۱۳	۶/۳۶	۹	۶/۸۸	بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری
۱۴	۵/۳۲	۱۴	۵/۷۵	۱۶	۵/۸۵	۱۶	۶/۱۰	تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت‌ها در بازارهای هدف
۱۲	۵/۷۸	۱۸	۵/۰۷	۱۷	۵/۸۳	۱۷	۶/۰۴	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار
۱۷	۵/۰۴	۱۷	۵/۱۴	۲۰	۵/۳۶	۲۰	۵/۶۳	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه
۱۱	۵/۸۷	۱۰	۵/۹۸	۱۲	۶/۴۰	۱۳	۶/۵۸	تولید کالاهای غیراستاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار
۵	۶/۳۲	۷	۶/۳۹	۷	۶/۶۶	۴	۷/۴۷	زیاد بودن تعطیلات رسمی
۷	۶/۲۵	۲	۶/۹۹	۳	۷/۴۰	۳	۷/۷۹	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی
۱۵	۵/۲۳	۸	۶/۲۹	۱۱	۶/۴۵	۱۰	۶/۷۵	ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات
۲۲	۳/۷۶	۲۲	۴/۲۷	۲۲	۴/۴۷	۲۲	۴/۸۲	ضعف زیرساخت‌های تأمین برق
۲۱	۴/۲۹	۲۰	۴/۷۴	۱۸	۵/۵۶	۱۹	۵/۶۳	ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل
۱۹	۴/۹۳	۲۱	۴/۳۸	۲۱	۵/۳۴	۲۱	۵/۴۷	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف‌کننده
۱۸	۵/۰۳	۱۶	۵/۵۸	۱۵	۶/۰۷	۱۵	۶/۳۳	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی

۱. ارزیابی براساس نسبت دادن عددی بین ۱ تا ۱۰ توسط تشکلهای اقتصادی مشارکت‌کننده در این مطالعه در سراسر کشور انجام شده است. ارزش ۱ برای مؤلفه‌هایی است که تأثیری در اداره بنگاه‌ها نداشته‌اند و ارزش ۱۰ برای مؤلفه‌هایی است که در اداره بنگاه‌ها چنان‌آخلال ایجاد کرده‌اند که بنگاه‌ها را به تعطیلی کشانده‌اند. روش‌شناسی استخراج مؤلفه‌های این مطالعه توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در گزارش پایش محیط کسب‌وکار ایران در پاییز ۱۳۸۹ به شماره مسلسل ۱۰۷۲۲ منتشر شده است.

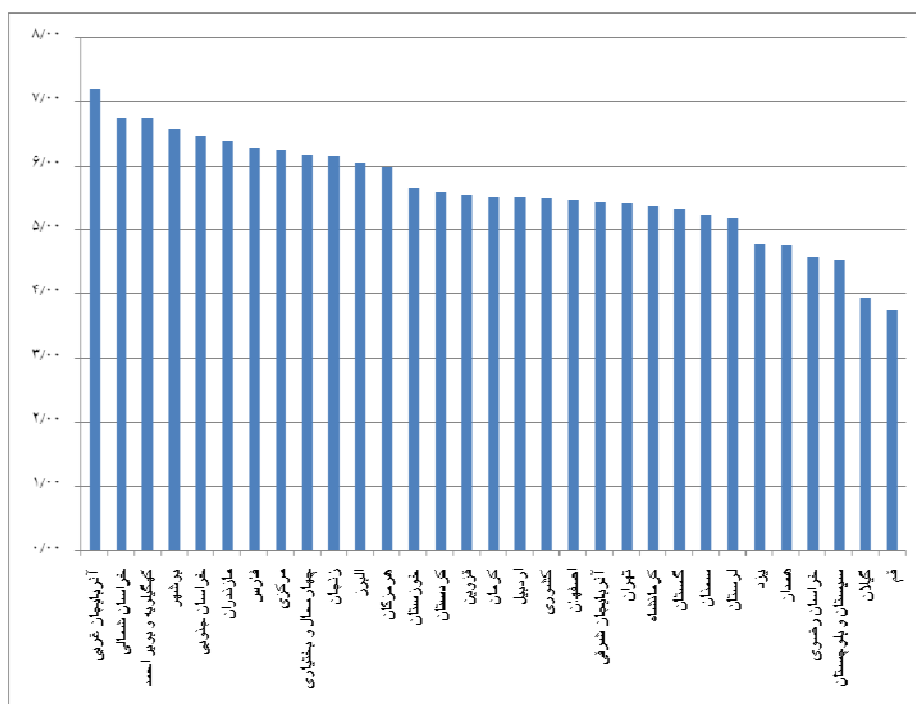
تابستان ۱۳۹۰		بهار ۱۳۹۰		زمستان ۱۳۸۹		پاییز ۱۳۸۹		
۲۷۴		۲۳۹		۱۹۷		۱۹۰		تعداد تشکل‌های اقتصادی مشارکت‌کننده در مطالعه
رتبه	ارزیابی	رتبه	ارزیابی	رتبه	ارزیابی	رتبه	ارزیابی	مؤلفه‌های محیط کسب و کار (به ترتیب حروف الفبا)
۸	۶/۱۹	۹	۶/۲۴	۱۰	۶/۵۱	۱۱	۶/۷۳	قیمتگذاری غیرمنطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی
۶	۶/۲۶	۱۲	۵/۸۵	۶	۶/۷۰	۸	۶/۹۴	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار
۱	۷/۴۴	۱	۷/۵۶	۱	۸/۳۸	۱	۸/۷۳	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها
۲۰	۴/۴	۱۹	۴/۸۲	۱۹	۵/۴۱	۱۸	۵/۷۳	موانع تعرفه‌ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه
۴	۶/۶۶	۴	۶/۸۱	۲	۷/۸۰	۲	۷/۹۳	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی
۹	۶/۰۵	۶	۶/۴	۹	۶/۵۱	۷	۶/۹۶	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی
۵/۶۸		۵/۸۷		۶/۳۶		۶/۶۵		میانگین ۲۲ مؤلفه

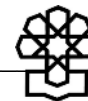
لازم به یادآوری است از آنجا که نرخ بازگشت پرسشنامه‌های ارسالی در این مطالعه به ۸۰ درصد نرسیده، به توصیه مشاوران علمی این مطالعه، نتایج آن به کل شکل‌های اقتصادی کشور تعمیم داده نمی‌شود و این گزارش‌ها با عنوان «ارزیابی فلان تعداد شکل اقتصادی سراسر کشور از ۲۲ مؤلفه محیط کسب‌وکار ایران در فصل مورد مطالعه» منتشر می‌شود.

از نتایج ۴ دوره ارزیابی فصلی مؤلفه‌های ملی محیط کسب‌وکار ایران مجموعاً می‌توان نتیجه گرفت مؤلفه‌های مربوط به زیرساخت‌های (راه و برق) دارای مانعیت کمتری در اداره بنگاه‌های ایرانی ارزیابی شده‌اند و مؤلفه‌های مربوط به تأمین مالی و سپس رفتار دولت در اجرای تعهداتش در قرارداد با پیمانکاران بخش خصوصی ازسوی مشارکت‌کنندگان در این مطالعه واجد بیشترین مانعیت در اداره بنگاه‌ها در ایران ارزیابی شده است. این گزارش‌ها همچنین نشان می‌دهد شکل‌های بخش صنعت مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار ایران را بدتر و شکل‌های بخش خدمات این مؤلفه‌ها را نسبتاً بهتر ارزیابی کرده‌اند (جدول ۵).

نمودار ۱. مقایسه ارزیابی ۲۷۴ شکل اقتصادی از وضعیت مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار در ایران

در تابستان ۱۳۹۰ به تفکیک استان‌ها (عدد بزرگتر، ارزیابی بدتر)

جدول ۵. مقایسه ارزیابی تشکلهای بخش صنعت، کشاورزی و خدمات

از ۲۲ مؤلفه محیط کسب و کار در ایران در تابستان ۱۳۹۰

تشکلهای خدمات	تشکلهای کشاورزی	تشکلهای صنعت	مؤلفه‌های محیط کسب و کار
۸/۰۶	۷/۷۲	۷/۸۴	مشکل دریافت تسهیلات از بانکها
۷/۶۴	۷/۲۹	۷/۷۰	بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه
۵/۹۳	۶/۷۸	۶/۸۱	بی‌تعهدی شرکتها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران
۶/۸۲	۷/۳۷	۷/۲۸	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی
۶/۵۰	۵/۹۵	۶/۳۸	زیاد بودن تعطیلات رسمی
۶/۵۳	۶/۴۵	۶/۲۴	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار
۷/۶۵	۶/۸۲	۷/۵۰	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی
۶/۸۱	۶/۲۰	۶/۳۳	قیمتگذاری غیرمنطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی
۵/۴۶	۶/۵۸	۶/۴۸	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی
۶/۸۵	۶/۴۰	۶/۴۷	بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری
۵/۰۳	۶/۳۵	۶/۲۷	تولید کالاهای غیراستاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار
۵/۸۵	۵/۶۷	۶/۸۷	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار
۶/۱۵	۶/۲۴	۶/۵۷	برگشت چک‌های مشتریان و همکاران
۶/۰۸	۵/۸۶	۶/۳۷	تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت‌ها در بازارهای هدف
۵/۸۱	۶/۱۹	۶/۰۲	ضعف دادرها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات
۷/۰۰	۵/۸۲	۶/۹۶	اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان
۴/۲۱	۵/۵۲	۵/۴۱	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه
۴/۶۸	۵/۶۴	۶/۳۳	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی
۵/۲۲	۵/۰۵	۴/۷۹	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به‌دست مصرف‌کننده
۵/۷۹	۵/۴۴	۶/۰۵	موانع تعرفه‌ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه
۴/۷۲	۵/۲۷	۵/۰۴	ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل
۳/۷۸	۴/۱۵	۴/۹۶	ضعف زیرساخت‌های تأمین برق
۶/۰۲	۶/۱۲	۶/۳۹	میانگین ارزیابی

همچنین تشکل‌های استان‌های آذربایجان غربی، خراسان شمالی، کهگیلویه و بویر احمد و خراسان جنوبی، مؤلفه‌های محیط کسب‌وکار را نسبتاً بدتر ارزیابی کرده‌اند و در مقابل تشکل‌های اقتصادی استان‌های اردبیل، گلستان، قم و سیستان و بلوچستان، معمولاً ارزیابی‌های مثبت‌تری از محیط کسب‌وکار ایران در این دوره‌ها ارائه داده‌اند.

این نتایج نشان می‌دهد برخلاف تصور رایج و متعارف، امروز دیگر کمبود راه و برق و امکانات زیرساختی مشکل اصلی تولید و سرمایه‌گذاری در ایران نیست، بلکه مشکل اصلی کارآفرینان و سرمایه‌گذاران در ایران را باید در نرم‌افزارهای توسعه جستجو کرد یعنی نهادهایی که پس‌اندازها را جمع‌آوری و به‌سوی تولیدکنندگان متقاضی هدایت می‌کنند و نیز نهادهای تضمین‌کننده حقوق مالکیت. یعنی کلانتری‌ها و دادگاه‌ها که کارآمدتر کردنشان می‌تواند هزینه‌های مبادله در ایران را کاهش و امنیت اقتصادی را ارتقا دهد.

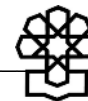
بهبود محیط کسب‌وکار در قوانین و مقررات ایران

امروزه موضوع بهبود محیط کسب و کار، از چنان اهمیتی برخوردار شده است که گاهی از آن به‌عنوان مقدمه و یا حتی راهبرد جانشین خصوصی‌سازی یاد می‌شود (جدول ۱ در صفحه ۵ این گزارش را ملاحظه کنید).

هرچند اجرای طرح‌های عمرانی که همه‌ساله براساس قوانین برنامه و بودجه در کشورمان اجرا می‌شوند، نوعی سیاستگذاری برای بهبود زیرساخت‌های کسب‌وکار است، اما این مفهوم به‌طور مستقل در سال‌های اخیر در کشورهای مختلف و از جمله کشور ما مورد توجه زیادی واقع شده است، به‌طوری که به‌عنوان یکی از سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه مورد تأکید قرار گرفته است.

بند «۳» از سیاست کلی ۲۱ برنامه پنجم توسعه - بهبود فضای کسب‌وکار کشور با تأکید بر ثبات محیط اقتصاد کلان، فراهم آوردن زیرساخت‌های ارتباطی، اطلاعاتی، حقوقی، علمی و فناوری مورد نیاز، کاهش خطرپذیری‌های کلان اقتصادی، ارائه مستمر آمار و اطلاعات به‌صورت شفاف و منظم به جامعه.

رهبر معظم انقلاب اسلامی همچنین در دیدار با کارآفرینان و مدیران بخش خصوصی در تاریخ ۶ شهریورماه ۱۳۸۹، بر این موضوع تأکید فرمودند: «از جمله کارهایی که به‌نظر ما عمده وظیفه دولت است، بهبود فضای کسب و کار است. همین مسئله مقررات، تسهیلات گوناگون و پیچ‌وخم‌های اداری فراوان، اینها همه، چیزهایی هستند که اگر چنانچه اصلاح شود، بهبود فضای

کسب‌وکار، که یکی از مسائل عمده اقتصادی ماست، حاصل خواهد شد».

در قانون برنامه پنجم توسعه به پیشنهاد اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی پیش‌بینی و به شکل ماده (۷۵) این قانون، به تصویب رسید:

ماده (۷۵)

به‌منظور تبادل نظر دولت و بخش‌های خصوصی و تعاونی و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی این بخش‌ها، بررسی و رفع موانع کسب‌وکار و اتخاذ تصمیم مؤثر برای اقدامات لازم در چارچوب قوانین و مقررات موجود و ارائه پیشنهادها و راهکارهای اجرایی مناسب به مراجع ذیربط، شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی با ترکیب اعضای زیر تشکیل می‌شود:

۱. وزیر امور اقتصادی و دارایی (رئیس شورا)
۲. رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۳. معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور
۴. وزیر صنایع و معادن
۵. وزیر تعاون
۶. وزیر بازرگانی
۷. وزیر جهاد کشاورزی
۸. وزیر کار و امور اجتماعی
۹. وزیر نفت
۱۰. وزیر نیرو
۱۱. دو نفر از معاونان قوه قضائیه به انتخاب رئیس قوه
۱۲. رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی
۱۳. رئیس کمیسیون برنامه و محاسبات مجلس شورای اسلامی
۱۴. رئیس کمیسیون صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی
۱۵. رئیس کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی مجلس شورای اسلامی
۱۶. رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران
۱۷. دبیرکل اتاق تعاون جمهوری اسلامی ایران
۱۸. شهردار تهران

۱۹. هشت نفر از مدیران عامل شرکت‌های برتر خصوصی و تعاونی از بخش‌ها و رشته‌های مختلف **تبصره ۱** - نحوه انتخاب اعضای ردیف (۱۹) و چگونگی تشکیل جلسات که حداقل هر پانزده روز یک بار برگزار می‌گردد و ارائه پیشنهادها و گزارش‌ها طبق دستورالعملی است که در نخستین جلسه شورا تهیه و تصویب می‌شود.

تبصره ۲ - محل دبیرخانه این شورا بدون دریافت کمک از دولت در اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران است.

لازم به یادآوری است، شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی، تجربه‌ای جهانی دارد. براساس گزارش تهیه شده در شورای جهانی گفتگوی دولت و بخش خصوصی در صورت رعایت نکات زیر، ضریب موفقیت و کارآمدی این شورا هرچه بیشتر می‌شود.

۱. شفافیت و گستردگی حضور طرفین در شورای گفتگو،
۲. حضور همه بنگاه‌ها اعم از کوچک، متوسط و بزرگ در شورای گفتگو،
۳. پیشگیری از تبدیل شدن شورای گفتگو به کارگاه سخنرانی،
۴. پیشگیری از تبدیل شدن شورای گفتگو به مجمع پیگیری منافع شخصی اعضا یا نقش آفرینی صرفاً یک عضو،

۵. لزوم تمهید میان دستگاه‌ها برای پیگیری و اجرای تعهدات حاصله در شورای گفتگو.^۱

شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی در ایران براساس ماده (۷۵) قانون برنامه پنجم توسعه به همت اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران تشکیل و در ۱۸ فروردین ماه ۱۳۹۰ طی مراسمی رونمایی شد. در جلسات پی در پی فروردین و اردیبهشت ماه ۱۳۹۰ شورای گفتگو، دستورالعمل اجرایی جلسات این شورا را به تصویب رسیده است. این شورا، هسته مرکزی سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار است که در دی ماه ۱۳۹۰ به تصویب نهایی مجلس شورای اسلامی رسید.

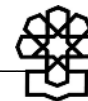
در قانون برنامه پنجم توسعه همچنین ماده (۷۶) برای پایش مطالبات تولیدکنندگان و فعالان اقتصادی و پیگیری مسئولان ارشد سه قوه پیش‌بینی شده است:

ماده (۷۶)

اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران موظف است با همکاری و حضور اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران و شورای اصناف کشور، نسبت به شناسایی قوانین، مقررات و بخشنامه‌های مخل تولید و سرمایه‌گذاری در ایران اقدام نماید و با نظرخواهی مستمر از تشکلهای تولیدی و صادراتی سراسر کشور و بررسی و پردازش مشکلات و خواسته‌های آنها به‌طور مستمر گزارش‌ها و پیشنهادهایی را تهیه و به کمیته‌ای متشکل از دو نفر از هر قوه به انتخاب رئیس آن قوه ارائه دهد. کمیته مذکور موظف است ضمن بررسی پیشنهادهای ارائه شده راهکارهای قانونی لازم را بررسی و پیگیری نماید.

تبصره ۱ - گزارش‌های موضوع این ماده شامل قوانین و مصوبات و بخشنامه‌های مزاحم، خلأ قانونی، اجرای نادرست یا ناقص قوانین و همچنین پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات و ارتقای امنیت اقتصادی، حقوق مالکیت و حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید و صادرات و اشتغال و چگونگی کاهش قیمت تمام شده کالاها و خدمات در ایران همراه با ارتقای کیفیت و رشد تولید و موارد مربوط به سرمایه‌گذاری و تولید و استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌ها و ظرفیت‌های موجود است.

تبصره ۲ - کمیته یک نسخه از همه گزارش‌های ارسالی را به شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم و چهل و چهارم قانون اساسی و شورای گفتگو موضوع ماده (۷۵) این قانون ارسال می‌نماید.

قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰

بر اساس ماده (۹۱) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی، اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن و اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف بوده‌اند پیش‌نویس طرح ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب و کار را به دولت و مجلس شورای اسلامی ارائه کنند. در خردادماه ۱۳۸۹ این پیش‌نویس در نامه‌ای به امضای مسئولان ارشد دو اتاق، به دولت و مجلس ارائه شد. در دولت محترم درباره این پیش‌نویس فعالیت خاصی انجام نشد، اما در مجلس شورای اسلامی، پیش‌نویس تهیه شده در اتاق‌ها توسط ریاست محترم مجلس در خردادماه ۱۳۸۹ به کمیسیون نظارت بر اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی ابلاغ شد و پس از بررسی اولیه در کمیسیون و تشکیل بیش از ۱۰۰ جلسه کارشناسی در کمیسیون اصلی، کمیسیون‌های فرعی و کارگروه تخصصی بررسی این طرح در مرکز پژوهش‌های مجلس با حضور نمایندگان اتاق‌ها، نمایندگان دستگاه‌های اجرایی، صاحب‌نظران و نمایندگان تشکل‌های اقتصادی؛ متن اولیه بررسی و بازنویسی شد و نهایتاً در دی‌ماه ۱۳۹۰ به صورت طرحی یک فوریتی در صحن علنی مجلس به تصویب نهایی رسید. ویژگی‌های مهم این طرح که در مقدمه آن نیز تشریح شده به این قرار هستند:

۱. هدف این طرح، بهبود رتبه ایران در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی و متعارف محیط کسب و کار نیست، بلکه هدف این طرح قانونی، بهبود واقعی مؤلفه‌های محیط کسب و کار در ایران است یعنی کاهش اثر منفی عوامل مؤثر بر اداره بنگاه‌ها که خارج از کنترل مدیران آنها هستند.
۲. به منظور پیشگیری از آشفتگی حقوقی و قانونی، در تدوین این طرح قانونی تلاش شده از اصلاح دیگر قوانین پرهیز شود و اصلاح قوانین به «سامانه بهبود محیط کسب و کار» سپرده شود.
۳. از این طرح قانونی نباید انتظار داشت محیط کسب و کار ایران را یک شبه و دفعتاً بهبود ببخشد، کار مهمی که این قانون انجام داده، طراحی «سامانه بهبود مستمر محیط کسب و کار» است؛ سامانه‌ای که وظیفه پایش و اصلاح مستمر قوانین، مقررات، فرهنگ و رویه‌های اقتصادی کشورمان را برعهده خواهد داشت.
۴. درباره بهبود محیط کسب و کار و سیاستگذاری در این موضوع، نباید فراموش کرد که بهبود محیط کسب و کار، یک پروژه نیست، بلکه ماهیتی فرآیندی دارد و در طول زمان قابل تحقق است. به همین دلیل نمی‌توان و نباید از یک قانون یا یک مسئول حکومتی انتظار داشت که یک شبه محیط کسب و کار را بهبود ببخشد، زیرا تحقق این هدف، به مجموعه اقداماتی نیاز دارد که اصلاح یا پر کردن خلأ قوانین، یکی از آنهاست.

سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار

سامانه بهبود مستمر محیط کسب و کار شامل هسته مرکزی، ورودی، خروجی و بازخورد است.

ورودی و خروجی سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار: سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار از یک بخش مرکزی شامل شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی و دبیرخانه این شورا و نیز شاخه‌های متعددی در استان‌ها و دستگاه‌ها تشکیل شده است. وجود این شاخه‌ها به سامانه امکان می‌دهد تا به‌طور مویرگی با تمام تشکلهای و فعالان اقتصادی در همه استان‌ها در ارتباط باشد.

ورودی این سامانه، درخواست و مطالبه تشکلهای و فعالان اقتصادی از یک‌سو و نیز مسئولان بخش عمومی از سوی دیگر است. مطالبه فعالان و تشکلهای اقتصادی می‌تواند درخواست اصلاح، وضع یا حذف یک حکم قانونی، یک دستور یا بخشنامه، یک ماده از مقررات و یا حتی یک رویه اجرایی باشد. متقابلاً مسئولان بخش عمومی نیز می‌توانند با استفاده از شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی در پایتخت و مراکز استان‌ها، توقعات خود از فعالان اقتصادی را طرح و پیگیری کنند.

براساس قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار، سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار از طریق دبیرخانه خود از چهار مسیر، مطالبات متقابل مسئولان و فعالان اقتصادی را دریافت می‌کند:

(الف) درخواست رسمی تشکلهای اقتصادی که در فرم‌های تیپ به دبیرخانه شورای گفتگو ارسال می‌شود.

(ب) مطالبات اعضای شورای گفتگو که از طریق دبیرخانه در دستور این شورا قرار می‌گیرد.

(ج) مطالباتی که شوراهای استانی گفتگو برای حل مشکل فعالان اقتصادی استان یا حوزه کاری خود، خارج از توان یا اختیارات خود تشخیص و چاره‌جویی درباره آن را به شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی ارسال می‌کنند.

(د) مواردی که کمیته ماده (۷۶) قانون برنامه پنجم توسعه به شورا ارجاع می‌دهد.

در سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار، «شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی» نقش کلیدی و محوری دارد، زیرا باید مطالبات رسیده به شورا را دریافت و پردازش کرده و برای بررسی و آماده‌سازی مطالبات برای طرح در شورای گفتگو، برای هر مطالبه کمیسیون‌های تخصصی تشکیل دهد.

خروجی سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار نیز تصمیم‌گیری اعضای تصمیم‌گیر این شورا درباره مطالبات مطرح شده است اعم از تصمیم مسئولان اجرایی و تقنینی و قضایی درباره مطالبه مطرح شده و نیز تصمیم نمایندگان بخش‌های خصوصی و تعاونی برای اصلاح رفتار بخش خصوصی و تعاونی براساس مطالبه مسئولان (نمودار ۲ را ملاحظه کنید).

سامانه بهبود مستمر محیط کسب‌وکار، ماهیتی تصمیم‌ساز دارد، زیرا براساس اصل یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی، وزرا، در چارچوب قوانین موجود حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارند و قانون نمی‌تواند با تشکیل شورایی نظیر شورای گفتگوی دولت - بخش خصوصی، وضع یا اصلاح یا حذف مقرراتی را به وزیر مربوطه تحمیل کند. به همین دلیل، شورای گفتگوی دولت - بخش خصوصی نمی‌تواند مطالبات بخش خصوصی را از وزرا به‌عنوان مصوبه مربوطه تصویب کند، بلکه می‌تواند به وزرا و بخش خصوصی، راهکار و پیشنهاد ارائه دهد.

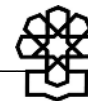
بیان مطالبات متقابل و اقناع و تفاهم: در بخش قبل یادآوری کردیم که شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی به‌عنوان هسته اصلی سامانه بهبود محیط کسب‌وکار، محل تصمیم‌گیری نیست، بلکه محل تصمیم‌سازی است. نظر به محدودیت اصل یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی، تصمیم‌سازی در این شورا باید براساس اقناع و تفاهم صورت گیرد. شورای گفتگو به اعضای خود (که نمایندگان دولت و بخش خصوصی و تعاونی هستند) می‌تواند تکلیف کند در دوره‌های زمانی مشخص دور یک میز بنشینند و مطالبات یکدیگر را استماع کنند. طبعاً چنین شورایی، براساس اقناع و تفاهم بیشتر به اهداف خود یعنی بهبود مستمر محیط کسب‌وکار خواهد رسید.

شاخه‌های سامانه بهبود محیط کسب‌وکار: سامانه بهبود محیط کسب‌وکار باید با همه فعالان اقتصادی کشور مرتبط و در دسترس همه باشد. به همین دلیل در طراحی این سامانه، پیش‌بینی شده است که همه دستگاه‌های اجرایی با تشکل‌ها و فعالان اقتصادی محلی تعامل داشته و به مطالبات آنها در چارچوب مقررات موجود پاسخ دهد و چنانچه اجرای مطالبات آنها از توان یا اختیار قانونی‌اش خارج باشد، موضوع را به شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی استانی یا مرکزی فرستاده بفرستد.

شوراهای استانی گفتگوی دولت و بخش خصوصی که به همت مشترک اتاق‌های استانی و استانداری‌ها تشکیل می‌شوند، شاخه و زیرمجموعه سامانه گفتگوی دولت و بخش خصوصی خواهند بود.

ضمانت اجرایی سامانه بهبود محیط کسب‌وکار: همان‌طور که در بندهای قبل توضیح داده شد، شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی شورایی تصمیم‌ساز است و این شورا نمی‌تواند با رأی‌گیری، مصوبه‌ای را به اعضای خود اعم از مسئولان حکومتی یا تشکل‌های بخش‌های خصوصی یا تعاونی تحمیل کند.

شورای گفتگو، هرچند شورایی تصمیم‌ساز است، اما از دو بخش تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر تشکیل شده است. هریک از اعضای شورای گفتگو، پس از استماع مطالبات مطرح شده در این شورا و استدلال‌های مربوط، در محدوده اختیارات قانونی خود درباره موضوع تصمیم‌گیری خواهد کرد. این تصمیم می‌تواند موافقت یا مخالفت با مطالبه مطرح شده باشد.

برای ایجاد ضمانت اجرایی مطالباتی که دبیرخانه شورای گفتگو (اتاق بازرگانی صنایع و معادن ایران) در دستور این شورا قرار می‌دهد، دبیر شورا (رئیس اتاق بازرگانی) موظف شده است موضوعات در دستور این شورا را در اختیار رسانه‌ها قرار دهد. با طرح و انتشار این موضوعات در جامعه که در واقع، مطالبات متقابل فعالان اقتصادی و حاکمیت از یکدیگر هستند، هزینه مخالفت اعضای تصمیم‌گیر شورا با مطالبه مطرح شده افزایش می‌یابد و طرف‌های تصمیم‌گیر عضو یا دعوت شده به شورا، تحت فشار افکار عمومی به سختی خواهند توانست بدون دلیل و استدلال منطقی و کافی با مطالبه مطرح شده، مخالفت کنند.

سخنگوی شورای گفتگو همچنین موظف به اطلاع‌رسانی نتیجه جلسات شورا است و این مسئله، ضمانت اجرایی نظام‌مند تعبیه شده در این سامانه را افزایش می‌دهد.

همچنین حضور چهار رئیس کمیسیون از مجلس شورای اسلامی در جلسات شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی این امکان را به دبیرخانه و تشکل‌های اقتصادی سراسری می‌دهد تا در صورت مخالفت بی‌دلیل مسئولان دستگاه‌های اجرایی یا در تأخیر آنها در رسیدگی به مطالبات مطرح شده از سوی فعالان اقتصادی، از ظرفیت‌های قوه مقننه برای تشویق یا اجبار دستگاه‌های اجرایی به اجرای مطالبات به حق فعالان اقتصادی، استفاده کنند.

ماهیت شفاف و پاسخگوی سامانه بهبود محیط کسب‌وکار: الزام دبیرخانه شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی به اطلاع‌رسانی مطالبات قرار داده شده در دستور هر یک از جلسات این شورا و نتایج جلسات شورا، نشان می‌دهد شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی به‌عنوان هسته مرکزی سامانه بهبود محیط کسب‌وکار، ماهیتی کاملاً شفاف دارد.

علاوه بر این، دبیرخانه شورای گفتگو مکلف است پس از دریافت هر مطالبه از تشکل‌های سراسری و پردازش اولیه فرم تیپ واصله، دلایل موافقت یا مخالفت با پیگیری مطالبه مطروحه را کتباً به تشکل اقتصادی مربوطه اطلاع و پاسخ را در اختیار رسانه‌ها قرار دهد. چنین حکمی، دبیرخانه شورای گفتگو را موظف می‌کند همه مطالبات واصله را با دقت و در مدت مشخصی بررسی کرده و پاسخی منطقی و حقوقی برای رد پیگیری مطالبه در شورای گفتگو، در اختیار ذینفع قرار دهد.

علاوه بر اینها، قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار، همه دستگاه‌های اجرایی را موظف کرده است پاسخگوی مطالبات تشکل‌ها و فعالان اقتصادی منطقه خود باشند و مطالبات آنها را پیگیری کنند.

هرچند چنین برنامه‌ای در برخی دستگاه‌ها و استان‌ها رایج است، اما الزام دستگاه‌ها به برگزاری جلسات مستمر استماع، پیگیری و پاسخگویی به مطالبات فعالان و تشکل‌های اقتصادی، منافع گسترده‌ای دارد و پاسخگویی و در دسترس بودن مستمر مسئولان را برای فعالان اقتصادی در کشورمان نهادینه می‌کند.

منابع و مأخذ

۱. استیگلیتز، جوزف. اصلاحات به کجا می‌رود در مجموعه مقالات حکمرانی خوب، ترجمه جعفر خیرخواهان، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳.
۲. تارو، لستر. آینده سرمایه‌داری، تغییر و تحول ساختاری در نظام سرمایه‌داری جهانی؛ نشر دیدار، چاپ دوم، زمستان ۱۳۸۴.
۳. دبیرخانه شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی، دستورالعمل تشکیل و اداره جلسات شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی، اتاق بازرگانی صنایع و معادن ایران، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۰.
۴. دسوتو، هرماندو. راز سرمایه چرا سرمایه‌داری در غرب موفق می‌شود و در جاهای دیگر شکست می‌خورد؟، ترجمه فریدون تفضلی، انتشارات نی، ۱۳۸۶.
۵. سیاح، سیدامیر. سامانه بهبود محیط کسب‌وکار، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، خرداد ۱۳۹۰.
۶. گزارش پایش محیط کسب‌وکار در فصول مختلف پاییز و زمستان ۱۳۸۹ و بهار و تابستان ۱۳۹۰، گروه مطالعات محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، به ترتیب دارای شماره مسلسل ۱۰۷۳۲، ۱۰۸۸۱، ۱۱۰۸۰ و ۱۲۱۴۱.
۷. میدری، احمد و اصلان، قودجانی. سنجش و بهبود محیط کسب‌وکار، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، ۱۳۸۷.
8. Arruñada, Benito, How Doing Business Jeopardizes Institutional Reform, Spanish Ministry of Education and Science May, 2008.
9. World Bank Group, Ease of Doing Business Reports.
10. Public-Private Dialogue (PPD) Handbook, The first International Workshop on Public-Private, Paris, 1st and 2nd of February, 2000.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۱۵۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: با نمایندگان مردم در مجلس نهم ۳۲. محیط کسب‌وکار مفاهیم و ارزیابی آن در ایران

نام دفتر: گروه مطالعات محیط کسب‌وکار

تهیه و تدوین: سیدامیر سیاح

ناظر علمی: محمدحسن معادی‌رودسری

مقتضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. محیط کسب‌وکار

۲. سرمایه‌گذاری

۳. حقوق مالکیت

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱۱/۳